

Mektup ve Tarihsel Bağlam: Alim Mektuplarının Siyasal Teori Bakımından Anlamını Yeniden Düşünmek

Deniz GÜRSOY¹

¹ Hacettepe Üniversitesi, Siyaset Bilimi (DR), Ankara/Türkiye, deniz.guersoy99@gmail.com, ORCID: 0000-0001-6105-0640

Öz: Mektup siyasal teori açısından tali bir arşiv malzemesi olarak değil tarihsel bağlamsallaştırmayı derinleştiren özgül bir metin türü olarak ele alınmaya elverişli bir biçimdir. Bu çerçevede makalenin temel iddiası özellikle alim mektuplarının, yayımlanmış eserlerin ardında yatan üretim koşullarını (maddi baskılar, siyasal tehditler, sürgün deneyimi, entelektüel sorumluluk ilişkileri) daha doğrudan kayda geçirerek teorinin tarihsel-gerilimli zeminini görünür kıldığıdır. Makale, “külliyyat” tartışmasını metodolojik ve etik bir eşik olarak konumlandırmaktadır; mektup, günlük ve hatıra gibi metinlerin dâhil edilmesi, editoryal bir tercih olmanın ötesinde düşüncenin hangi formlarının geçerli sayılacağına ilişkin normatif bir karardır. Bu bağlamda mektubun kişilerarasılık üzerinden kurduğu hitap rejimi ve ürettiği yarı-özel kamusalılık, düşünsel dolaşımı hızlandıran bir iletişim pratiği olarak analiz edilmektedir. Ayrıca, sürgün ve zorunlu göç olguları, alim mektuplarında sıklıkla karşılaşılan izlekler olarak yer alması nedeniyle, bu mektupların, özellikle söz konusu izlekler çerçevesinde siyasal teori için kavramsal bir laboratuvar işlevi gördüğü savunulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mektup, Alim Mektupları, Tarihsel Bağlamsallaştırma, Külliyyat, Siyasal Teori

Jel Kodları: P16, G01, H70

Letters and Historical Context: Reconsidering the Meaning of Scholarly Correspondence for Political Theory

Atf: Gürsoy, D. (2026). Mektup ve tarihsel bağlam: Alim mektuplarının siyasal teori bakımından anlamını yeniden düşünmek. *Fiscaeconomia*, 10(2), 1-18.
<https://doi.org/10.25295/fsecon.18980>
56

Geliş Tarihi: 26.02.2026

Kabul Tarihi: 07.05.2026

Telif Hakkı: © 2026. (CC BY)

(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Abstract: This article treats the letter not as a secondary archival source for political theory, but as a distinct textual genre through which historical contextualization can be substantially deepened. Its central claim is that scholarly letters render the conditions of intellectual production, such as material constraints, political threats, experiences of exile, and relations of intellectual responsibility, more directly visible than published works, thereby bringing into view the historically conflictual and tension-laden ground of theory. The article further positions the debate over the corpus (külliyyat) as a methodological and ethical threshold: the inclusion of letters, diaries, and memoirs exceeds a merely editorial preference and constitutes a normative decision about which forms of thought are recognized as valid. In this context, the letter's regime of address, structured through interpersonal relationality, and the semi-private publicity it generates are analyzed as a communicative practice that accelerates intellectual circulation. Finally, because exile and forced migration recur as salient motifs in scholarly correspondence, the article argues that such letters function, especially around these motifs, as a conceptual laboratory for political theory.

Keywords: Letter, Scholars' Correspondence, Historical Contextualization, Corpus, Political Theory

Jel Codes: P16, G01, H70

1. Giriş

Mektubu “yardımcı belge” statüsüne indirgeyen yaygın okuma refleksine karşı, özellikle alim mektuplarını siyasal teori bakımından kurucu bir bağlamsallaştırma kaynağı olarak ele almak, bu metin türüne yönelik bakışta önemli imkanlar sunmaktadır. Siyasal teori metinleri, yalnızca kavramsal içerikleriyle değil, o içeriği mümkün kılan tarihsel gerilimlerle birlikte okunmadığında hem anakronizm riskine hem de teorinin üretildiği toplumsal ilişkileri görünmez kılma eğilimine açık hâle gelir. Bu nedenle tarihsel bağlamsallaştırma, metne dışsal bir “arka plan” değil; teorik içeriğin üretildiği zemini açığa çıkaran epistemolojik bir zorunluluktur. Makale, bu zorunluluğun mektuplarda daha keskin bir görünürlük kazandığını ileri sürmektedir. Yayımlanmak üzere yazılmış eserlerin sistematikleşmiş dili, çoğu zaman tereddütleri, konjonktürel hesapları, ekonomik baskıları ve siyasal tehditleri geriye iterken; mektuplar düşünsel üretimin hem maddi hem de duygulanımsal koşullarını daha doğrudan kayda geçirir.

Bu çerçevede, bir tür olarak mektubun kişilerarasılık üzerinden kurduğu hitap rejimi, yazma eylemini “genel okur”a değil belirli bir muhabata yöneltmesi temelinde ürettiği yarı-özel kamusal ve düşüncenin oluşum sürecini -varılmış sonuçlardan ziyade- süreç bakımından izlenebilir kılması tartışılmaktadır. Makale ayrıca “külliyyat” sorununu metodolojik bir eşik olarak ele almaktadır. Mektupların külliyyata dâhil edilmesi, yalnızca editoryal bir tercih olmanın ötesinde düşüncenin hangi formlarının geçerli sayılacağına ilişkin normatif bir karardır. Son bölümde, sürgün ve zorunlu göç gibi kırılma anlarının mektuplarda nasıl yoğunlaştığı gösterilerek, alim mektuplarının siyasal teori açısından taşıdığı “kavramsal laboratuvar” niteliği görünür kılınmaktadır.

2. Siyasal Teoride Klasiklerden Öğrenmek ve Tarihsel Bağlamsallaştırma

Kış Ruhu’nda Edward Said, her sözcenin kendi kendisinin vesilesi olarak uygulandığı dünyevi bağlama sıkı sıkıya bağlı olduğunu belirtir (Said, 2016, s. 128). Bir iletinin kaynak ve alıcı arasında çeşitli mecralarla iletilmesi ve alıcının geri bildiriminin yine bu mecralar üzerinden aktarılması sırasında mevcut bulunan bağlam, Said’in sözünü ettiği dünyevi bağlam olarak kavranabilir. Zira bağlam, söz öbeklerinin imkânını, biçimlenmesini, ortaya konmasını ve iletilmesini belirleyen dinamik unsurdur. Burada söz konusu olan, söz öbeklerinin içinden biçimlenerek içine doğduğu somut koşullara bağımlılığıdır. Özne, içeriğini bir bağlam içerisinde ortaya koyar ve bu bağlam da içinde bulunduğu tarih ve kültürdür (Wood, 1990, s. 18). Said, edebi metinlerin içinden doğduğu “yalın ampirik gerçeklikleri”, metinlerin kendi vesilesi olarak adlandırır ve her edebi metnin, kendi vesilesinin “yükünü” taşıdığını ifade eder (Said, 2016, s. 124). Said’in edebi metinlere hasrettiği bu “yük”, metinlerin ortaya çıktıkları dönemin yükü olarak genelleştirilebilir görünmektedir. Bilhassa sosyal bilimlerin araştırma alanı içerisinde ele alınabilecek metinlerde dönemselliğin izini sürmek, bir tercih ya da talep olmaktan ziyade kendini dayatan bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyaç, yapılacak çalışmanın anakronizmle malul olma riski kadar, ele alınan metinlerin bağlamsal bir çerçeveye oturtulmaması ihtimaline karşı da kendini hissettirmektedir.

Sözü edilen bağlamsal çerçevenin çizilmesi, tarihsel bağlamsallaştırma anlamında, metinlerin ve müelliflerinin anlaşılması kadar metinlerin ortaya çıktığı dönemin toplumsal ilişkilerinin de kavranmasını gerektirir. Bu kavrayış, özellikle belirli bir disiplinin klasik ya da klasikleşmiş metinleri ve düşünürleri için gereklidir; zira siyasal teorinin klasik metinlerinin belirli tarihsel koşullara tepki olarak ortaya çıktığını belirten Wood, uzun erimli ve geniş kapsamlı, önemli etkileri olan, siyasal çelişkilerin kaçınılmaz biçimde ortaya çıktığı tarihsel dönemlerin siyasal teorinin en yaratıcı dönemlerine denk geldiğini vurgulamaktadır (Wood, 2017, s. 15). Wood’a göre:

[...]“klasikler”den öğrenmenin temel koşulu, tarihsel bağlamlandırmadır; sadece düşünürün amacı ve ne söylemek istediğini daha iyi anlayabilmemiz için değil, kuramın ortaya çıktığı tarihsel bağlamı bilmemiz, aynı zamanda saf soyutlamadan çıkarak, insan

pratiğinin ve toplumsal ilişkilerin dünyasına girebilmemiz için de gereklidir (Wood, 2017, s. 26).

Bu anlamda tarihsel bağlamsallaştırma, metni anlamaya yardımcı bir dış çerçeve değil; siyasal teorinin kendisini mümkün kılan tarihsel gerilimleri görünür kılan epistemolojik bir zorunluluktur. Zira metin ile bağlam arasındaki ilişki, açıklayıcı bir arka plan ilişkisinden ziyade, teorik içeriğin bizzat üretildiği kurucu bir ilişki olarak düşünülmelidir. Wood'un yaklaşımı, bu makale bakımından iki nedenle önemlidir. İlk olarak Wood, siyasal çelişkilerin kendini dayattığı, uzun erimli ve kapsamlı etkileri olan tarihsel dönemleri, siyasal teorinin en yaratıcı ve bir inceleme alanı olarak da en zengin dönemleri olarak ele almaktadır. Ancak kriz(ler), ilgili dönemler çerçevesinde yalnızca siyasal ve toplumsal düzenin işleyişinde ortaya çıkan bir aksaklık değil, düşüncenin kendisini yeniden konumlandırmaya zorlayan tarihsel bir basınç alanı olarak kavranmalıdır.

Bununla birlikte mevcut olanın yalnızca kriz olgusu olduğunu ileri sürmek, bütünlüklü bir değerlendirme imkânı sağlamaz; çünkü bu dönemlerin yaratıcı yoğunluğu, düşüncenin kriz karşısında geri çekilmesinden değil, tersine kriz tarafından zorlanarak siyasal olanın temel kategorilerini yeniden kurma çabasından kaynaklanmaktadır. Zira kriz olgusu ile birlikte, buna ilişkin bir kriticizm süreci de ilgili dönemde varlığını güçlü şekilde hissettirmektedir. Kriz ve kriticizme ilişkin Reinhart Koselleck'in Kritik ve Kriz'de ortaya koyduğu yaklaşım, Aydınlanma düşüncesinin "gayri-siyasi" bir zeminde konumlanan eleştiri anlayışının, aslında modern kriz biçimlerinin derinleşmesinde oynadığı rolü gözler önüne serer. Koselleck'e göre, 18. yüzyılda şekillenen burjuva kamusal aklı, kendini devletin iktidar alanından ve dolayısıyla siyasetten bağımsızlaştırma iddiası taşıırken bu iddiası üzerinden bir tür ahlaki üstünlük konumu inşa etmiş ve siyasi olanı dışlamaya dayanan bir eleştiri modeli üretmiştir (Koselleck, 2000). Ne var ki bu "gayri-siyasi" eleştiri, krizi yalnızca tespit etmekle kalmaz, aynı zamanda krizin kurumsal siyasetle ilişkisini keserek onu derinleştirici bir etki yaratır.

Koselleck'in özellikle Weimar Cumhuriyeti ve III. Reich dönemlerini analiz ederken kullandığı kriticizm (Kritisismus) kavramı ise, Aydınlanma tipi soyut eleştiriden farklı olarak doğrudan siyasal-ontolojik bir düzlemde işler. Bu anlamda söz konusu olan, yalnızca düşünsel bir "kritik" değil, siyasal iktidar düzenlemelerini dönüştürme hedefi taşıyan, mevcut düzenin meşruiyetini sorgulayan ve yerine "başka bir düzen" öneren radikal bir eleştiri biçimidir. Bu nedenle Koselleck'te kritik, normatif bir yargı faaliyeti olmaktan çıkarak doğrudan siyasal varoluş biçimlerini hedef alan kurucu bir müdahale karakteri kazanmaktadır. Dolayısıyla Koselleck'in perspektifinde modern eleştirinin tarihi, aynı zamanda krizle iç içe geçmiş bir siyasal mücadele tarihidir. Bu bağlamda söz konusu dönemler, siyasal teorinin yalnızca tarihsel nesneleri olmanın ötesinde, kavramsal laboratuvarları olarak da okunabilir. Tarihsel bağlamsallaştırma da bu noktada kritik bir işleve sahiptir.

Wood'un yaklaşımının bu çalışma bakımından önem arz etmesinin ikinci nedeni ise klasiklerin okunması ve klasiklerden öğrenmenin koşulu olarak tarihsel bağlamsallaştırmayı vurgulamasıdır. Bir disiplin, dönem, düşünce ya da teorinin "klasik"lerinden söz etmek, oldukça meşakkatli ve tartışmalı bir tasnifi gerektirebilmektedir. "Klasik" bu çerçevede, biçim ve biçem olarak geleneksel ya da uzun bir zaman boyunca geliştirilen yöntemlere dayalı, kalıcı bir değere sahip olduğu kabul edilen anlamıyla (Cambridge University Press, t.y.) ele alındığında, çalışmanın konusunu oluşturan ve siyasal teori alanında 20. yüzyılın ilk yarısında eser vermiş olan kuramcıların klasiklerden sayılmasının isabetsiz olmayacağı ifade edilebilir. Bu çerçevede "klasik", yalnızca zamana direnmiş olmakla değil, her yeni tarihsel momentte yeniden okunmaya ve yeniden tartışılmaya zorlayan bir gerilim üretmesiyle de tanımlanabilir. Zira bu kuramcılar, siyasal teorinin ele aldığı temel ve kritik sorunları, teorinin zengin tarihinden miras kalan birikim, gelenek ve tartışmalarla ele almış; kuramlarını geliştirmiş ve günümüze değin uzanan düşünce çizgisinde etkilerini kesintisiz olarak sürdürmüşlerdir.

Örneğin, sözü edilen kuramcılardan Carl Schmitt'ten sonraları “siyasal düşüncenin modern klasik düşünürü” (Münkler, 2005) olarak bahsedildiği gibi, Julien Freund'a yazdığı bir mektubunda bizzat Schmitt de kendisinin son klasik düşünür olduğunu, Avrupa Kamu Hukuku'nun son temsilcisi ve savunucusu olduğunu ileri sürmektedir:

Ben Avrupa Kamu Hukuku'nu [Jus Publicum Europaeum] savunan son kişiyim, onu son kez öğretenim ve onun tıpkı Benito Cereno'nun korsan gemisindeki macerasında tanıklık ettiği gibi yıkılışına tanıklık ediyorum (Akt. Kardeş, 2015, s. 27).

Bu iddia, biyografik bir öz değerlendirmeden ziyade, belirli bir siyasi ve hukuki dünya tasarımının sona ermesine ilişkin teorik bir teşhis olarak okunabilir. Schmitt'in iddiası, kuramı ve yaşamöyküsü ile ele alındığında halen tartışmalı olsa dahi çalışma bakımından iki önemli noktayı işaret etmektedir. İlk olarak Schmitt, kendini Avrupa Kamu Hukuku'nun son temsilcisi olarak görmekle, Avrupa Kamu Hukuku'nun sona erdiğini ortaya koymaktadır. Janus'un Roma mitolojisinde işaret ettiği başlangıç ve bitişlere benzer bir belirlemedir bu: bir kurum, yaklaşım ya da çağın son temsilcisi olmak, bir sınır çekme edimi olarak anlaşılabilmektedir. Fakat bir sınır çekebilmek için sınırın her iki tarafını da görebiliyor olmak; bir sınırdan söz edebilmek için ise o sınırın koşullarının bilgisi ile birlikte sınırın ardına ilişkin bir bilgiye de sahip olmak gerektiği ileri sürülebilir. Dolayısıyla Schmitt, Avrupa Kamu Hukuku'nun sona ermesini ilan ederken değişen dünya düzenine ve yeni bir sabiteye –nomos'a— duyulan ihtiyaca işaret etmektedir. Kendi kuramı çerçevesinde ortaya koyduğu bu ihtiyaç, siyasal teori bakımından ilgili dönemde büyük bir tartışmayı işaret etmektedir. Böylesi büyük bir tartışmanın da parçası olduğu Weimar ve III. Reich dönemleri, dönemin siyasal teori tartışmaları ve bu tartışmaların tarafları da göz önüne alındığında, Wood'un vurgu yaptığı “klasik”lerin ortaya çıktığı dönemler olarak görülebilir.

İkinci olarak, Schmitt'in Freund'a mektubundan aktarılan pasaj, bir metin türü olarak mektubun tarihsel bağlamsallaştırma bakımından önemini ortaya koymaktadır. Zira mektup, bir düşünce ve kuramın içinden çıktığı tarihsel bağlama ilişkin fikir vermekle kalmayıp, insan eylemi ve toplumsal ilişkilere dair yayımlanmak üzere hazırlanan metinlere göre daha doğrudan ve açık bir mesaj taşımaktadır. Söz konusu doğrudanlık, metin türleri içerisinde mektubun ayırtıcı bir niteliği olarak görülebilir. Bu yönüyle mektup, düşüncenin yayımlanmak üzere hazırlanan eserlerdeki sistematik yapıya sahip olmayabileceği, fakat tarihsel itki ve etkilerin en doğrudan hissedildiği bir metin türü olarak özel bir analitik değer taşır.

Dahası, mektuplar ve mektuplaşmalar, tüm metinlerin taşıdığı ve kendisiyle “malul olduğu” dönemin yükünün doğrudan takip edilebildiği metinlerdir. Mektuplar, kuramsal metinlerin gerisinde kalan tereddütleri, kırılmaları ve konjonktürel hesapları görünür kılarak tarihsel bağlamsallaştırmayı derinleştirir. Bu nedenle tarihsel bağlam, özellikle geriye dönük mektuplarda daha açık şekilde görülebilmektedir. Dolayısıyla mektup türünün bu çerçevede ne ifade ettiği ve öneminin nereden kaynaklandığının ele alınması ve bir yazar ya da bilim insanının külliyatına niçin dahil edildiğinin incelenmesi, bu çalışmanın odağı bakımından elzem görünmektedir.

3. Yazarın Külliyatına Ne Dahildir?

Türk Dil Kurumu'nun Güncel Türkçe Sözlük'ünde “külliyyat”, “bir yazarın bütün eserlerini içeren dizi” olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu [TDK], t.y.). Nişanyan Sözlük'te ise Kieffer ve Bianchi'nin Dictionnaire Turc-Français adlı sözlüğünden aktarımla külliyyatın “tüm eserler” anlamına geldiği belirtilir (Nişanyan, t.y.). Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi'nde ise külliyyat, “bir kişiye ait eserlerin veya belli bir konudaki çalışmaların yer aldığı derleme” olarak tanımlanır (Türkiye Diyanet Vakfı [TDV], t.y.). Bu tanımların nüanslarına rağmen kelimenin bütünlüğe ve kapsayıcılığa işaret ettiği açıktır: külliyyat, bir kişinin “tüm” eserlerini anlatır. Bu bütünlük vurgusu, külliyyatın parça parça değil, iç ilişkileri ve gerilimleriyle birlikte okunması gerektiğini de ima eder. Zira külliyyat, tamamlanmış ürünlerin toplamı olmanın ötesinde, bir düşüncenin zaman içindeki oluşum, dönüşüm ve kırılma anlarının izlenebildiği bir düşünsel alan

olarak da değerlendirilebilir. Yayımlanmak üzere ve genel okuyucuya hitaben yazılan eserlerin dışında bu sürecin gözlemlenebilmesi için kritik öneme sahip metinler ise kenar notları, taslaklar, hatıralar, günlükler ve mektuplardır. Bu tür metinler, düşüncenin henüz kamusal bir biçim kazanmadığı fakat tarihsel ve kişisel etkiler altında şekillendiği ara katmanlara erişim imkânı sunar. Dolayısıyla külliyata neyin dahil olup olmadığına dair bir düşünüşün, külliyat sahibinin eserleri, düşünüşü ve yaşamı hakkındaki bilgilere dair önemli sonuçlar verebileceği açıktır. Özellikle araştırmacılar için hangi imkânlarla sahip olunduğu ve nelere karşı dikkatli olunması gerektiği konusunda bu düşünüşün yararlı olacağı belirtilmelidir.

Külliyat, etimolojik ve semantik bakımdan belirli bir açıklığa sahip olmakla birlikte külliyata neyin dahil olduğu konusu tartışmalara neden olabilmektedir. Bir yazar ya da düşünce insanının yalnızca yayımlanmak üzere yazdığı eserleri mi külliyatına dahildir; yoksa herhangi bir esere düştüğü kenar notları, günlükleri, mektupları ve hatıraları da dahil edilmeli midir? Bu soruda kendini ortaya koyan sorun, Fethi Naci'nin roman kuramı üzerinden ele aldığı ölçüt sorununa (Naci, 2002, ss. 19–20) benzer bir mesele olarak düşünülebilir. Hangi metinlerin “roman” kabul edilebileceği; dil ve üslup, beğeni, türün zaman içerisinde farklılaşan özellikleri gibi değişkenler üzerinden tartışılabilen; bu da bir ölçüt sorununu işaret etmektedir. Bu sorunun, yalnızca edebiyatta değil sosyal bilimlerin alanındaki metinler için de geçerli olduğu ileri sürülebilir. Külliyata hangi eserlerin dahil olacağı konusunda da ölçütün isabetli şekilde belirlenmesi önem arz eder. Zira ölçüt, seçimin yanı sıra seçilen metinlerin nasıl okunacağını ve hangi anlam katmanlarının meşru kabul edileceğini de belirler.

Ölçütün isabetli şekilde belirlenmesinin önemi, kendini en açık şekilde tarihsel bağlamsallaştırma çerçevesinde ortaya koymaktadır. Yayımlanmak üzere yazılmış bir metnin, Said'in sözünü ettiği “dönemin yükü” ile malul olması; söz konusu metnin yazarından ve yazıldığı dönemin somut koşullarından bağımsız düşünülemeyeceğini ifade eder. Bu yük, tematik içerikle sınırlı kalmamakta, dilde, suskunluklarda ve metnin sınırlarında da kendini göstermektedir.

Yazarın, içinde yaşadığı koşullar çerçevesinde, okuyucuya karşı yalnızca yayımlanmak üzere hazırladığı metinlerle değil, tüm yazdıkları ile bir sorumluluk taşıdığı ileri sürülebilir. Bu yaklaşım, bir yazarın bütünlüklü ve herhangi bir soyutlamaya dayanmayan şekilde değerlendirilmesi için gerekli görülmektedir. Bu bütünlüklü değerlendirme, yazarı tarihsel bir özne olarak konumlandırmaya imkân tanır. Yazarın “sivil varlık” olarak, bir “imaj öznesi” olarak, “ethos taşıyıcısı” olarak ve retoriğin üreticisi olan “yazar duruşu”nun taşıyıcısı olarak ve sonuçta bütün bunları birleştirerek toplumsal ve ahlâki konumunu tanımlayabileceğini kavramış olması ve ayrıca eserinin de bütün bunlarla birlikte düşünüleceğini bilmesi gerektiğinin altını çizen Ahmet İlhan, eseri ve yazarı tarihten, toplumdan, sosyal alanda yarattıkları etkilerden ve her ikisini de kendi tarihî süreçleri içindeki duruşlarından soyutlayan bir değer alanı inşa ederek değerli kılmanın mümkün olmadığını vurgular (İlhan, 2020). Bu vurgu, külliyatın metinlerden olduğu kadar metinlerle kurulan toplumsal ilişkilerden de oluştuğunu göstermektedir.

Yazarın farkında olması gereken bu sorumluluğun, yalnızca edebi metinler ve edebiyatçılar için değil, bir düşünsel eser ortaya koyan tüm entelektüeller için geçerli olduğu belirtilmelidir. Öte yandan, söz konusu olanın, karşılıklı bir sorumluluk olduğu da vurgulanmalıdır; okurun sahip olduğu sorumluluk da esere ve yazara dair bir değer yargısında bulunmak için yazarın kaleminden çıkmış ve ulaşılabilir olan her metne bakmayı gerektirmektedir. Bu karşılıklılık, külliyat tartışmasını etik bir boyuta da taşımaktadır.

Bu boyut çerçevesinde mektup, hatıra, günlük ve kenar notları gibi metinler, yalnızca kendileri üzerinden bir değerlendirme imkânı sunmamakta, kendileri vasıtasıyla yazarın yayımlanmış diğer eserlerini de isabetli şekilde değerlendirme olanağını sağlamaktadır. Yazarın düşünsel üretimini düşünme süreçleri, tereddütleri ve geçici yönelimleri üzerinden de kavramaya imkân tanıyan özgül bir epistemolojik alan açan bu olanak, bazı durumlarda yazarın diğer eserlerinde ortaya çıkmayan ya da gölgede kalan unsurları

görünür kılmaya; bazı durumlarda ise o eserlerdeki fikirleri daha da açık şekilde görmeye ve analiz etmeye yönelik bir işlevle birlikte düşünülebilir. Dolayısıyla bu metinler, tamamlayıcı olmanın ötesinde, kimi zaman yayımlanmış eserlerin yeniden okunmasını zorunlu kılan bir eleştirel mercek işlevi de üstlenmektedir.

Ayrıca söz konusu metinlerin sahip olduğu kişisel ton, yazarının kamusal, yani yayımlanmak üzere yazılan metinlerinde kaçınılmaz olarak bastırılan bazı sezgilerin ve yargıların açığa çıkmasına olanak tanımaktadır. Bu işlevi ile de hem siyasal teoriye hem de teorinin içinden doğduğu bağlama ilgi duyan okur ve araştırmacılara oldukça ilgi çekici bir okuma deneyimi sunmaktadır. Belirli kişilere karşı hangi olumlu ve olumsuz düşüncelerin, hangi şahsi hassasiyetlerin ve kibirlerin düşünmeyi, nesnel gerekçelerden ve argümanlardan daha güçlü bir şekilde etkilemiş olabileceğini keşfetmekte mektuplaşmaların önemi çerçevesinde, entelektüel figürlerin resmi beyanlarının arkasında yatan gerçek niyetleri, özel ve yayımlanması amaçlanmamış belgelerden çıkarma düşüncesi oldukça cazip gelmektedir (Metin, 2015, s. 13). Söz konusu cazibe, aynı zamanda bu tür metinlere yönelik eleştirel mesafenin neden zorunlu olduğunu da açıklamaktadır.

Kuşkusuz, kenar notları, günlükler, mektuplar ve hatıralar arasında biçimsel ve içeriğe dair önemli farklar bulunmaktadır. Bu farklar, söz konusu metinlerin nasıl okunması ve hangi bağlamlarda kullanılmasının uygun olduğu konusunda da belirleyici olmaktadır. Günlük, hatıra ve mektupların, anlaşılır biçimde, kenar notları gibi yazılara nispetle belirli bir düzen içerisinde, bütünlüklü metinlerden oluştuğu göz önüne alındığında, külliyata hangi metinlerin dahil edilebileceği konusunda ölçüt sorunu gündeme gelmektedir. Günümüzde basılan toplu eserler dizilerinde, günlük, hatıra ve mektupların dahil edilmesinin giderek yaygınlaşan bir yaklaşım olduğu ifade edilebilir; zira bunlar yayımlanmaya daha uygun biçim ve içeriğe sahip metinlerdir. Günlük ve hatıralar, yazarı tarafından bir gün yayımlanması tasarlanarak yazılabilen; mektuplar ise bir alıcısı olduğundan görece düzenli bir biçimsel yapı ve içeriğe sahip şekilde yazılan metinler olarak kabul edilebilir. Bununla birlikte, kenar notları ya da taslak halinde alınmış notlar ve tutulmuş defterlerin de yayımlanacak biçimde külliyata dahil edilmeseler dahi yazarına dair yapılan çalışmalarda -erişilebilir ise- kullanılmasının gerekli olduğu belirtilmelidir. Zira bu tür metinler, düşünsel üretimin ham hâline en yakın malzemeyi sunmaktadır.

Öte yandan, sözü edilen metinlere karşı okuyucunun dikkat etmesi gereken noktalar da elbette mevcuttur. Bu dikkat, metinlerin sunduğu imkânlar kadar taşıdıkları riskleri de eş zamanlı olarak gözetmeyi gerektirmektedir. Özellikle genel okura hitaben ve yayımlanmak üzere yazılmış eserler dışındaki metinlere daha şüpheci yaklaşmanın, okuyucunun hakkı olduğu kadar sorumluluğu da olduğu vurgulanabilir. Mektup, günlük, hatıra ve not gibi metinler, kullanımı itibarıyla cazip ve belirli bir ölçüde avantajlı olabilmekle birlikte bu metinlerin sınırlılıklarının da farkında olunmalıdır. Bu sınırlılıkların başında, sözü edilen metinlerin bütünüyle ve sağlam şekilde saklanıp iletilmemesi gelir. Bu durum, metnin temsil kabiliyetini ve bağlamsal bütünlüğünü doğrudan etkileyen bir sorundur. Yazarının önceliklendirmemesi, gündelik hayatta karşılaşılan kazalar, doğal afetler gibi nedenlerle yaşanabilen bu durum, bu makalenin odağında yer alan metinlerde özellikle karşılaşıldığı gibi, siyasal baskı ve imha süreçleri nedeniyle de yaşanabilmektedir. Toplumsal kriz dönemlerinde böylesi metinler bilinçli şekilde imha edilebilmekte, sürgünde gereğince muhafaza edilememekte ya da bir önlem olarak güvenilen kimselere emanet edilebilmektedir. Bu durumlarda da sözü edilen metinler eksiksiz ya da bütünlüklü şekilde günümüze ulaşamama riski ile karşı karşıya kalmaktadır.

Günümüze eksiksiz ya da belirli bir bütünlük içerisinde ulaşabilen söz konusu metinlerin yayıma hazırlanması sürecince ise başka bir sınırlılık kendini gösterir. Bu sınırlılık, metnin orijinalliği ile etik ve hukuki kaygılar arasındaki gerilimden kaynaklanmaktadır. Mektup, günlük ya da hatıra gibi metinler genellikle mektuplaşmanın bir tarafınca -çoğunlukla diğer tarafın ölümünün ardından- ya da bu

metinlerin emanet edildiği yakınlar, aile üyeleri veya yayıncıları tarafından yayıma hazırlanmaktadır. Bu süreçte, mektupların içerdiği bilgiler, kişisel mesaj ve yorumlar, isimler gibi öğeler, yayıma hazırlayan kişi tarafından çıkarılabilmekte ya da ilgili metinler seçkiye hiç dahil edilmemektedir. Bu müdahaleler, metnin tarihsel değerini azaltmasa da onun “tamlığına” dair sorular doğurmaktadır. Söz konusu müdahale, hukuki ve/veya etik bir norma uymak, şahsi bir sorumluluk veya verilen bir sözün yerine getirilmesi şeklinde ya da toplumsal dinamikler gözetilerek, bazen de birkaç etkenin birlikte işlemesi ile gerçekleştirilebilmektedir. Gershom Scholem, Walter Benjamin ile mektuplaşmalarını, mektupların bir kısmını da hiç beklemediği şekilde elde ederek yayıma hazırlarken gerçekleştirdiği müdahaleyi şu şekilde açıklar:

Karşılıklı mektuplar eksiksiz bir şekilde basıldı. Sadece bazı yerlerde sözcükleri değiştirdim; dört ayrı yerde ise bazı ifadeler çok kişisel olduğu ve hayatta olan kişileri ilgilendirdiğinden, ayrıca onlar üzerinde karalayıcı bir etki yaratabileceğinden bu ifadeleri çıkarttım. Buna ilişkin sorumluluğu tümüyle üstleniyorum. Burada çıkardığım bölümlerin Sosyal Araştırmalar Enstitüsü ve onların o zamanki aktif çalışanlarıyla ilgisinin olmadığını özellikle vurgulamak isterim (Scholem, 2018, s. 10).

Scholem’in, tüm sorumluluğu üstlendiğini söyleyerek gerçekleştirdiği bu müdahale, yukarıda sözü edilen hem hukuki hem de etik bir norma uyma ihtiyacına bir örnek olarak görülebilir. Bu örnek, yayıma hazırlama sürecinin değer yargısız, teknik bir faaliyet değil, sorumluluk ve yorum içeren bir edim olduğunu da göstermektedir. Her ne kadar alim mektupları, yazar ve muhatap bakımından entelektüel bir paylaşımın ve düşünsel üretimin arka planının görülmesi amacını önceleyerek yayımlansa ve okunsa da etik normlar kadar önemli olan bir başka etkenin de hukuk normları olduğu göz ardı edilmemelidir. Bu noktada hukuk, sınırlayıcı olduğu kadar koruyucu bir çerçeve olarak da işlev görmektedir. Öncelikle, Türkiye de dahil olmak üzere birçok ülkenin mevzuatında benzer düzenlemelerle yer alan temel ilkenin, bir mektuplaşmanın yayımlanabilmesi için yazarı ve muhatabının; eğer hayatta değilse hukuki mirasçılarının rızasının alınması gerekliliği olduğu ifade edilmelidir. Fakat rıza gerek yazar ve muhatabının gerekse üçüncü kişilerin kişilik haklarının ihlal edilmesi riskini ortadan kaldırmamaktadır. Böylesi durumlarda söz konusu metinleri yayımlayan kişi, ilgili bölümlerde üçüncü kişileri bu kişilerin kimliklerinin anlaşılmasını önleyecek şekilde anonimleştirerek, üçüncü kişilere ilişkin kısımları metinden çıkararak veya bu kişilerin rızasını alarak olası hukuki uyumsuzlukların önüne geçebilir (Yıldız, 2019, s. 456).

Hukuki ve etik bakımdan gerekli görülen müdahaleler, mektuplaşma okurları bakımından ise metnin, yazarının kaleminden çıktığı haliyle okunamaması nedeniyle bir sınırlılık ifade edebilmektedir. Zira okur, doğrudan yayımlanmak üzere yazılmayan metinlere büyük ilgi göstermektedir. Fakat yukarıda yer verilen tüm nedenler birlikte düşünüldüğünde bu metinlere ilginin büyüklüğü ile orantılı bir ihtiyatla ve titizlikle yaklaşma gerekliliği de kendini dayatmaktadır. Metin türleri arasındaki biçimsel farklar, hangi metnin külliyata dahil edilebileceği konusunda yol gösterici olabilmektedir. Bu çerçevede mektup, günlük ve hatıra biçiminde yazılan metinleri külliyata dahil etmenin makul olduğu belirtilebilir. Dolayısıyla, bu makalenin konusunu oluşturan mektup türünün, titiz ve ihtiyatlı bir bakış açısı ve inceleme gerekliliği göz önünde tutularak külliyata dahil olarak ele alınmasının isabetli ve gerekli olduğu ifade edilebilir.

4. Mektup, Kişilerarasılık ve Yazma Arzusu

Bir kavramın tarihsel ve dilsel kökeni, onun hangi anlam ufku içerisinde şekillendiğine dair önemli ipuçları sunmaktadır. Türk Dil Kurumu’nun Güncel Türkçe Sözlük’ünde “Bir şey haber vermek, sormak, istemek veya duyguları bildirmek için birine çoğunlukla posta yoluyla gönderilen, zarfa konulmuş yazılı kâğıt; name, varakpare” olarak tanımlanan “mektup” (TDK, t.y.), Türkçeye Arapça ktb kökünden gelen maktûb مکتوب “yazılmış, yazı” sözcüğünden alınmıştır (Nişanyan, t.y.). Bu kökensel vurgu, mektubun öncelikle yazma eyleminin kendisiyle ilişkili bir tür olarak kavrandığını göstermektedir. Bu anlamda “kitap”, “kitabe”, “kâtip”, “mektep” gibi kelimelerle aynı

köke sahip olan kelime, Türkçede de Arapçada olduğu gibi esas olarak yazma edimi üzerinden anlamlandırılmıştır. Dolayısıyla mektup, içerdiği mesajdan önce, yazılmış olma hâliyle anlam kazanan bir yazı türü olarak ortaya çıkmaktadır.

Almancada mektup anlamında kullanılan kelimelerden, çalışma bakımından önem arz eden “der Brief” ise kökenini, Latince brevis ve Geç Latince breve kelimelerinde bulmaktadır. Kısa, küçük ya da düz anlamlarında kullanılan brevis ve kısa yazı, belge anlamına gelen breve kelimelerinden türeyen “der Brief” ise “kişisel, adreslenmiş yazı, belge” anlamına sahiptir (Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache [DWDS], t.y.). Bu kökensel vurgu, mektubun içerik yoğunluğundan ziyade biçimsel niteliğine, özellikle de sınırlı ve yoğun bir yazı olma hâline işaret etmektedir. İngilizceye de aynı kökten “kısa, öz”, “belge” anlamlarıyla isim; “bilgilendirmek” ve “talimat vermek” anlamlarıyla da fiil olarak geçen “brief” kelimesinin işaret ettiği anlam da kısa olmak ile ilgili görünmektedir. Dolayısıyla Türkçeye geçtiği haliyle yazma edimine vurgu yapan kelime, Almanca ve İngilizcede kısa olma odağına sahiptir. Bu farklı vurgular, mektubun farklı dil ve kültürlerde değişen önceliklerle kavrandığını göstermektedir. Bununla birlikte, mektup, günümüzde -açık mektup gibi kamuoyunu bilgilendirme ya da kamusal bir çağrı yapma amacını taşıyan alt türleri dışında- çoğunlukla kişiselleştirilmiş ve göndericinin mesajını iletme vazifesine sahip bir yazılı araç olarak anlamlandırılmaktadır. Bu kişiselleştirilmiş yapı, mektubu kişilerarasılık bağlamında ayrıcalıklı bir yazı türü hâline getirmektedir.

Rudyard Kipling, 1902’de yayımladığı Just So Stories kitabında yer alan çocuk hikayelerinden “How The First Letter Was Written”da yazının, doğrudan mektup yazma amacıyla icat edildiğini anlatır (Kipling, 1986). Bu anlatı, her ne kadar edebî bir kurguya dayansa da mektubun yazı tarihi içerisindeki merkezi konumuna dikkat çekmesi bakımından önemlidir. Mektup yazmanın kadim bir uğraş olduğunu ve bu nedenle Kipling’in önermesinin yabana atılmaması gerektiğini vurgulayan Rebecca Earle, Sümerli hikaye anlatıcıların, dünyanın ilk yazılı metninin mektup olduğunu bildirdiklerini aktarır (Earle, 2016, s. 1). M.Ö. 2000’li yıllara tarihlenen diplomatik mektuplar arkeolojik çalışmalar sayesinde bulunduğu gibi kişisel mektuplar da yazılı tarih boyunca mevcut olmuştur. Bu tarihsel süreklilik, mektubun yalnızca belirli bir döneme ait bir iletişim biçimi olmadığını, aksine yazılı kültürün temel bileşenlerinden biri olduğunu göstermektedir. Bir göndericinin bir alıcıya bir mesajı iletme, dolayısıyla yazma arzusunun mektup tarihinde belirleyici bir rol oynadığı ifade edilebilir. Bu çerçevede mektubun yazılı bir tür olma, belirli bir alıcıyı hedefleme yani kişiselleştirilmiş olma, bir mesajın belirli bir alıcıya iletilmesi gibi özellikleri öne çıkmaktadır. Bu özellikler, mektubu soyut bir anlatıdan ziyade somut bir ilişki biçimi olarak konumlandırmaktadır. Bu anlamıyla da yazma arzusunun gerçekleştirilmesinin en açık, rahat ve pratik araçlarından biri olarak kabul edilebilir niteliktedir. Yazma aracı bir kalem, daktilo ya da bilgisayar olabilmekte fakat yazma arzusu bir şekilde kendini ortaya koymaktadır. Bu durum, mektubu teknik araçlardan bağımsız, deneyimsel bir yazı pratiği olarak düşünmeyi mümkün kılmaktadır.

Yazma aracının ne olduğu fark etmeksizin insanların yazma arzusunu, belirli bir alıcıya, açık ve rahat şekilde yazarak gerçekleştirmesinin tarihsel bağlamsallaştırma bakımından önemi de burada ortaya çıkmaktadır. Zira mektup, yazıldığı anın maddi ve duygusal koşullarını doğrudan içine alan bir yazı türüdür. Nitekim mektupların çoğu zaman bir yaşam, hatta hayatta kalma iksiri işlevi gördüğünü vurgulayan Budde, bunu mektubun, yazarının kendisi dışındaki dünya ile iletişiminin temel bir bileşeni, devrim halindeki insanlar arasındaki bir köprü, bir yaşam belirtisi ve sevginin kanıtı olma nitelikleri ile açıklamaktadır (Budde, 2020, s. 61). Bu tespit, mektubun iletişim bakımından olduğu kadar varoluşsal bir ihtiyaç olarak da değerlendirilebileceğini göstermektedir. Söz konusu niteliklerin, yazma arzusunun mektupta kendini açık ve rahat şekilde gerçekleştirmesinin de nedenini teşkil ettiği ifade edilebilir. Mektubun, teorinin özsel yanına karşın yaşayan ve varoluş içinde yeri olan bir olgu olduğunu vurgulayan Taşdelen, mektubun bu özelliği ile “okuyucu” denilen genel ve belirsiz bir bilince, belirsiz bir çoğunluğa, bir çağa, bir döneme, bir ulusa veya tüm insanlığa hitap etmek isteyen

“araştırma”, “inceleme”, “deneme”, “soruşturma” gibi söylem biçiminden ayrıldığını belirtir (Taşdelen, 2006, s. 89). Bu ayrım, mektubun neden soyut genellemelerden ziyade somut deneyimlere yaslandığını da açıklamaktadır. Öyle ki mektubun edebi değeri kadar başka yazılı kaynaklara göre daha güçlü bir kişilerarası tınıya sahip olması, onu sosyal bilimler bakımından bir yazılı kaynak olarak önemli kılmaktadır. Zira mektupta kendini ortaya koyan yazma arzusu, yalnızca öznenin kendini, duygu ve düşüncelerini başkalarına aktarmak amacına değil, kendi kendine de bir not düşme; başkasıyla iletişim kurarken deneyimini kendine anlatma, dönemsel bir kayıt tutma amacına da sahiptir. Bu çift yönlü yapı, mektubu hem iletişim hem de düşünme pratiği olarak konumlandırmaktadır. Max Weber, annesine yazdığı bir mektupta bunu şu şekilde ifade etmektedir:

Yaşadıklarımız hakkında enine boyuna bir yazı yazmak, boş zamanı değerlendirmenin en uygun yolu, ayrıca sana yaşadıklarımızı anlatmak, yaşananları yeniden ve daha net görebilmemi sağlıyor (Akt. Sunar, 2023).

Weber’in ifadesi, mektubun düşünceyi yalnızca ileten değil, kuran bir araç olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu ifade, mektubun yukarıda sözü edilen kişilerarası tınısı ve tarihsel bağlamsallaştırma bakımından önemini vurgulamak için oldukça kıymetlidir. Mektup, yazarı için aktarım aracı olduğu gibi kendisine tuttuğu bir not, olay ve olguları anlamlandırma sürecinde kendisine dönük bir düşünme vesilesidir. Dolayısıyla hiçbir mektubun, yalnızca alıcıya bir iletinin gönderilmesi amacıyla yazılmadığı ifade edilebilir. Mektup, her durumda yazarın kendisiyle kurduğu dolaylı bir diyalogu da içerir. Mektup türünü, sosyal bilimler bakımından önemli kılan bir başka nitelik de budur. Tarih disiplini tarafından daha ziyade otobiyografik bir kaynak olarak ele alınmasında etkili olan bu nitelik (Budde, 2020, s. 61), sosyal bilimler açısından da önemli rol oynamaktadır.

Özellikle bazı mektup alt türleri, gündelik yaşam ile bağları doğrultusunda gözlemler ile zenginleşen, kaygı ve heyecan gibi duygu ve duygulanımların edebi ya da teorik metinlere nazaran daha doğrudan ifade edildiği, bir soru ya da sorun hakkında görüşlerin, henüz oluşum aşamasından itibaren izinin sürülebileceği metinler olma niteliğini haizdir. Bu çerçevede, siyasal teori alanında çalışan, bu alanda teorik eserler vermiş olan insanların mektuplarının da söz konusu insanların düşüncelerinin bir hat boyunca takip edilebilmesi, süreklilik ve kopuşların, kırılmaların ya da dönüşümlerin izinin sürülmesinde oldukça yararlı kaynaklar olduğu ifade edilebilir. Mektuplardaki ifadelerin açık ya da kapalı oluşu, bu ifadelerin doğrudanlık niteliğinden ve mektubun, yukarıda sözü edilen kişilerarası tınısından kaynaklanmaktadır. Yazıldıkları anın kaygıları, coşkıları, düşünceleri ve deneyimleri, gündelik hayattaki etkileri ile birlikte mektuba işlemektedir. Weimar Cumhuriyeti’nin ikinci ve son Cumhurbaşkanı olan Paul von Hindenburg 1925 yılında Cumhurbaşkanı seçildiğinde, Weimar döneminin önemli kadın hakları savunucularından Helene Lange’nin bir mektubundaki ifadeler buna örnek olarak verilebilir: “Boyun eğmeye hevesli kitlelerin, düşkünleşmiş (dekadent) bir kraliyet soyunu ne zaman tekrar edeceğini merak ediyorum” (Lange, 1957, s. 235). Lange’nin aktarılan satırlarında kendini gösteren ironi, sözünü ettiği merakın merkezinde yer almakta ve esasen 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyılın ilk çeyreğinde Almanya siyasal tarihinin rafine bir eleştirisini sunmaktadır. Lange’nin satırları, mektubun tarihsel anın duygusal ve düşünsel yoğunluğunu yakalama konusundaki benzersiz kapasitesini göstermektedir. Böylesi bir doğrudan ifadenin, büyük ölçüde mektup türünün imkânları dahilinde ortaya çıkabileceği ifade edilmelidir.

Mektubun sahip olduğu kişilerarası tını, özellikle kuramcılar ve felsefecilerin birbirleri ya da yakınları ile mektuplaşmalarında, eserlerine göre çok daha açık ve doğrudan bir anlatıma imkân vermektedir. Bu tını, mektubu kamusal söylemin baskılarından görece azade bir ifade alanı hâline getirmektedir. Hangi disiplinden olduğu fark etmeksizin söz konusu kişilerin birbirleriyle mektuplaşmalarında sözü edilen açıklık ve doğrudanlık niteliklerini görmek mümkündür. Birbirlerine yazdıkları mektuplarda, tartışmak ya da ele almak istedikleri konuyu, eserlerindeki üslupla açıklamaya çalışmaktan ziyade muhataplarına kendilerini anlatmaya çalışmaktadırlar, konuya dair

farklı düşüncelere sahip olsalar da konunun temeline dair bilgi vermekten ziyade bakış açıları ve düşüncelerini birbirlerine aktarma amacındadırlar. Kişilerarası tını, böylesi mektuplarda, genel okuyucu ile mektubun alıcısı arasındaki farkı işaret eder. Bu farkın açık şekilde hissedildiği mektupların başında da bilim insanlarının mektuplaşmaları gelmektedir.

5. Bir Alt Tür Olarak Alim Mektupları ve Sunduğu İmkânlar

Mektupların türsel özelliklerini dikkate almak hem kuramsal içeriğin niteliğini hem de bu içeriğin üretildiği bağlamsal koşulları doğru yorumlayabilmek açısından önemlidir. Mektup türü, genel olarak kişisel ve düşünsel dünyanın bir kesitini sunmakla birlikte kendi içinde farklı alt türler barındırmakta ve her alt tür, yazıldığı bağlama özgü belirli iletişim biçimlerini ve anlam katmanlarını taşımaktadır. Bu çeşitlilik, siyasal teori bağlamında ele alınacak mektupların içerdiği düşünsel derinliği ve tarihsel özgüllüğü anlamlandırabilmek için dikkate alınması gereken bir başlangıç noktasıdır.

Bu çerçevede alim mektupları, siyasal teori bakımından önemli bir alt tür olarak öne çıkmaktadır. Bu mektup türü, yalnızca kişisel bir iletişim aracı olmakla kalmayıp aynı zamanda dönemin entelektüel ve siyasal atmosferine dair doğrudan ipuçları sunması bakımından da değerlidir.

Bilim insanları, düşünürler, alimler ve genel anlamıyla belirli bir alanda düşünen ve üretimde bulunan insanların birbirleriyle mektuplaşması, yazılı tarih boyunca bir iletişim biçimi olagelmıştır. Yazılı ve çoğaltılan, basılan ve dağıtılan eserlerinin haricinde söz konusu mektuplar, bilimsel üretimin biçimlenmesi, dönüşmesi ve artmasında da kritik bir rol oynamıştır. Birbirlerine çalışmalarından bahsettikleri, eserleri üzerine karşılıklı değerlendirmelerde bulundukları, öneriler, eleştiriler ve bazen oldukça sert tartışmalara sahne olan mektuplar birbiriyle bağlantılı fakat farklı açılardan önem taşımaktadır. İlk olarak bir düşüncenin ortaya çıkış koşullarını ya da bir bilimsel çalışmanın nasıl yapıldığını gösteren niteliği sayesinde bu yazışmalar dönemsel ve bağlamsal bilgi vermektedirler. Bununla bağlantılı şekilde, mektup sahiplerinin diğer yazılı eserlerinin birer tamamlayıcısı olarak da görülebilir niteliktedirler. Bu çerçevede alim mektuplarının, sahiplerinin diğer eserleri ve kuramları için birer kılavuz olarak anlamlandırılması isabetsiz olmayacaktır. Ayrıca içerikleri itibarıyla, bağımsız birer kaynak olarak ele alınmaya da elverişli oldukları ifade edilebilir.

Bu bağlamda alim mektuplarının yalnızca “yardımcı” ya da “tamamlayıcı” belgeler olarak değil, düşünce tarihinin özgül bir üretim alanı olarak ele alınması gerekir. Zira bu yazışmalar, henüz sistematik bir eser formuna kavuşmamış düşüncelerin ilk izlerini, tereddütlerini ve dönüşümlerini barındırmaları bakımından, çoğu zaman yayımlanmış metinlerden daha dolaysız bir düşünsel manzaraya işaret etmektedir. Bu yönüyle alim mektupları, düşüncenin yalnızca nihai ürününe işaret etmekle kalmamakta, üretim sürecinin kendisini de görünür kılmaktadır. Dolayısıyla bu mektuplar, düşüncenin tarihsel seyrini sonuçlar üzerinden değil, süreçler üzerinden okuma imkânı sunmaları bakımından özgül bir epistemik değere sahiptir.

Bununla birlikte, tarihsel bir perspektifle söylenmesi gereken, özellikle modern öncesi döneme ait metinler üzerine yapılan araştırmalarda bilimsel mektuplar/alim mektuplarının oldukça az yer tutmakta olduğudur. Modern öncesi metinlerde “edebi mektuplaşma” terimi ne kadar yaygınsa “bilimsel mektuplaşma” teriminin o denli nadir olduğunu ifade eden Wallnig’in belirttiği üzere, bilimsel yazışmaların iletişimsel, ilişkisel-ekonomik ve epistemik boyutları üzerine yapılan araştırmaların bulguları ne kadar kapsamlı olursa olsun, bilimsel mektuplar üzerine nispeten az şey yazılmış durumdadır (Wallnig, 2020, s. 471). Bu durumda şüphesiz mektup türüne daha ziyade edebi bir değer atfedilmesi ve bu türe ilişkin belirgin kategorik ayrımların yapılmamış olmasının rolü bulunmaktadır. Antikiteden bu yana mektup biçiminde yazılmış metinler bulunmakta ve bu metinler, içerdikleri bilgi, görüş ve theoria’ya ilişkin verilerle ele alınmıştır. Bununla birlikte bir tür olarak mektubun theoria’nın taşıyıcısı olarak değerlendirilmediği ifade edilmelidir. 17. ve 18. yüzyıllardaki ansiklopedik çalışmalarda dahi alim mektupları, ayrı

bir mektup alt türü olarak ele alınmamaktadır. Christoph Besold'un 1629 tarihli *Thesaurus Practicus*'u ve Johann Heinrich Zedler'in 1731-1754 tarihleri arasında yayımlanan *Universal-Lexicon*'undaki ilgili maddelere atıfla, söz konusu dönemin kavrayışında alim mektuplarının, belirli bir insan topluluğu tarafından belirli nesnel koşullar altında genel mektup türünün çeşitli modlarının özgül bir tatbiki olarak ortaya konan eserler olarak değerlendirildiğini ifade eden Wallnig'in (Wallnig, 2020, s. 471) "belirli nesnel koşullar altında" vurgusu oldukça önemli görünmektedir. Söz konusu vurgunun işaret ettiği koşullar çerçevesinde alim mektuplarının yalnızca *theoria* ile değil, *historia* ile de ilişkili olduğu vurgulanmalıdır. Kuramsal bir meselenin belirli koşullar altında nasıl ele alınabileceği ve alındığı bu ilişkisellikte ortaya çıkmakta ve esasen kendisinden asla kaçınılamayacak bir zorunluluğu düşüncenin hangi şartlar altında ve nasıl biçimlendiğinin düşünülmesini işaret etmektedir. Alim mektupları, düşüncenin, içinde biçimlendiği koşullarla ilişkisinin açıklıkla gözlemlenebileceği bir tür olarak okuyucuya önemli bir imkân sunmaktadır. Yayıncı bulamadığı için basılamayan ya da basılacağı önceden belirlenmiş olup da bir şekilde son hali verilemeyen bir kitap; başka bir şehir ya da ülkede yeni bir kürsüde başlayan öğretim süreci; siyasal kriz ve baskı dönemlerinde terk edilmek zorunda kalınan ülkedeki olaylara yönelik ilgi; yoğunlaşan maddi sorunlar gibi, aslında listelenmesi mümkün olmayacak derecede bir çoğulluk arz eden olay ve olgular, bu mektuplarda görülebilmektedir. Genel bir tür olarak mektubun sağladığı bu imkân alim mektuplarında söz konusu koşulların, ilgili olay ve olgular kadar bir teoriyi, düşünceyi ya da düşünce hattını nasıl belirlediğinin de görülebilmeye imkân vermektedir.

Bu noktada alim mektuplarının, *theoria* ile *historia* arasındaki ilişkinin soyut bir ilke düzeyinde değil, somut ve yaşantısal bir düzlemde izlenebilmesine imkân verdiği özellikle vurgulanmalıdır. Kuramsal üretimin tarihsel koşullardan "etkilendiği" yönündeki genel kabul, bu mektuplarda neredeyse maddi bir görünürlük kazanır. Düşüncenin, belirli mekânsal, ekonomik ve siyasal koşullar altında nasıl ivme kazandığı, sekteye uğradığı ya da yön değiştirdiği, alim mektuplarında çoğu zaman dolaysız bir anlatım eşliğinde ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan alim mektupları, düşüncenin tarihini, soyut bir fikirler tarihi anlatısından çıkararak, belirli hayat koşullarıyla iç içe geçmiş bir üretim süreci olarak ele almayı mümkün kılmaktadır.

Mary Burns'ün ölüm haberi üzerine Engels'e yazdığı 8 Ocak 1863 tarihli ünlü bir mektubunda Marx, Londra'daki derin maddi sorunlarını aktarır ve okul, kira, mutfak gibi masrafların kendisini nasıl bir çıkmaza soktuğunu anlatırken bu satırları yazıyor olmanın kendisi için "korkunç bir bencillik" olduğunu belirtmekte ve yine de bunun "homeopatik bir ilaç" olduğunu yazmakta ve eklemektedir:

Mary'nin yerinde, bedensel rahatsızlıklardan muzdarip ve hayattan payına düşeni almış olan annemin olması gerekmez miydi...? Belirli koşulların baskısı altında "medeni insan"ın aklına nasıl acayip fikirlerin geldiğini görüyorsun (Marx & Engels, 1974, ss. 310–311).

Marx'ın, mektubunu "medeni insan"ın düşüncesine dair bir cümle ile sonlandırması, yalnızca somut koşulların düşüncüsü nasıl etkilediğine örnek olmakla kalmamakta, Marx'ın herhangi bir konuya dair entelektüel anlamda tetikte olması ve düşüncesini Engels'e aktarma isteğini ortaya koyması bakımından da önem taşımaktadır. Dolayısıyla, Marx'ın bu mektubunda dikkat çekici olan maddi yoksunlukların betimlenmesi kadar bu yoksunlukların düşünceye nasıl tercüme edildiğine dair refleksif bir farkındalığın da mevcudiyetidir. Mektubun sonunda yer alan "medeni insan" vurgusu, Marx'ın gündelik hayatın baskıları ile düşünsel üretim arasındaki ilişkiyi anlık bir duygu durumu olarak değil, kavramsal bir mesele olarak ele aldığını göstermektedir. Bu tür pasajlar, alim mektuplarının, düşünürlerin yalnızca yaşadıkları koşulları aktardıkları belgeler olmakla kalmadığını; aynı zamanda bu koşulları düşünce nesnesi haline getirdikleri metinler olduğunu da ortaya koymaktadır.

1933 yılında ise Walter Benjamin, Gerschom Scholem'e, Almanya'daki atmosferi ve bu atmosferin kendisine etkilerini anlatırken Berlin'deki durumu şöyle özetler:

Radyonun zaman zaman sunduğu iş fırsatları -ki bunlar benim ciddiye alınacak yegâne gelir kaynağımdı- tümüyle rafa kaldırıldı; öyle ki siparişi çok önceden verilmiş olan Lichtenberg'in bile yayımlanıp yayımlanmayacağı kesin değil. Frankfurter Zeitung'un idari sistemindeki dağılma devam ediyor. Kültür bölümü editörü görevinden alındı. Oysaki bu adam kısa süre önce gülünç denecek bir para karşılığı benim Berlin'de Çocukluk adlı çalışmamı edinerek en azından tüccar olmaya ne denli yatkın olduğunu kanıtlamıştı (Scholem, 2018, ss. 40–41).

Almanya'yı terk etmek zorunda kalana dek geçirdiği sürede yazdığı mektuplarının temel izleklerinden birini de oluşturan maddi sorunlar (Eilenberger, 2023, s. 99), bu mektubunda açıkça görülür ve entelektüel üretimine eşlik ettiği ölçüde, Portbou'daki intiharına kadar yaşamının bir parçası olmuştur. Bu izlek, İbiza'dan yazdığı 19 Nisan 1933 tarihli mektubunda kendini şu şekilde ortaya koyar:

Burada kısmen Nöggerath'ın kısmen de benim bir önceki yıl bıraktığım kitaplardan oluşan 30-40 ciltlik küçük bir kitaplık olsa da bu kitaplık çalışmalarım için oldukça zayıf bir kaynak. Paralarını ve araç gereçlerini Cenevre'ye kaçırıp kurtaran 'Zeitschrift für Sozialforschung'un tam da böyle bir durumda benden çağdaş Fransız edebiyatının sosyolojisi üzerine bir makale yazmamı istemesi bir ironi olsa gerek. Üstelik bu makaleyi yazmak zorundayım; zorundayım çünkü karşılığında ödeme yapmaları ihtimali var. Burada elimde hiçbir kaynak bulunmaksızın yazmak zorunda olduğum bu makale koşullar gereği bir palavradan ibaret olacak; yine de belirli oranda büyümlü bir yanı var ve Cenevre'de cesurca kendini sergileyebilecek olsa da kendisini senden gizlemesi gerekecek (Scholem, 2018, s. 59).

Bu pasajda kendini gösteren ironik ve çarpıcı üslup, alim mektuplarının bir başka özelliğini de ortaya koyar niteliktedir. Bu mektuplar, Wallnig'in belirttiği üzere "belirli bir insan topluluğu tarafından" yazılmaktadır. Açık mektup türü istisnai olmak üzere her mektup herhangi bir alıcıya ya da genel okura değil, müellifin muhatap aldığı, görüşlerini veya deneyimlerini aktarmak, tartışmak ya da fikrini sormak istediği bir alıcıya yazılmaktadır. Bununla birlikte alim mektupları, mektubu yazan ve okuyan öznelere bilimsel ya da felsefi bir insan topluluğuna düşünsel aidiyetleri bakımından ortaklaştıkları bir niteliğe sahiptir. Dolayısıyla her iki öznenin de belirli bir kavramsal çerçeveye hâkim olduğu, bu çerçeve dâhilinde düşündüğü göz önünde tutulduğunda belirli kavramsal ya da kuramsal açıklamaların gerekli görülmebildiği ifade edilmelidir. Genel okuyucuya hitaben yazılan metinlerin aksine bu nitelik, alim mektuplarındaki ifade ve anlatım biçimlerinin doğrudanlık bakımından daha güçlü bir tınıya sahip olmasını beraberinde getirmektedir.

Bu durum, alim mektuplarının aynı zamanda örtük bir kamusallık biçimi ürettiğini de düşündürmektedir. Her ne kadar doğrudan bir kamusal alana hitap etmiyor olsalar da bu mektuplar belirli bir entelektüel çevrenin iç iletişimini mümkün kılmakta ve bu çevrenin sınırlarını fiilen kurmaktadır. Alim mektupları aracılığıyla kurulan bu yarı-özel, yarı-kamusal alan, düşüncenin dolaşımını hızlandırmakta ve kimi zaman yayımlanmış eserlerden önce tartışmaların olgunlaşmasına zemin hazırlamaktadır. Bu yönüyle alim mektupları, modern anlamda akademik toplulukların ve disiplinler sınırların oluşumuna da katkıda bulunan, doğrudanlık tınısı güçlü bir iletişim pratiği olarak değerlendirilebilir.

Doğrudanlığa ilişkin söz konusu güçlü tını, bu mektupların gönderici ve alıcısı olan öznelere birbirlerine karşı entelektüel anlamda hissettikleri sorumluluk çerçevesinde de geçerlidir. Benjamin'in Scholem'e, koşullar gereği eksik kaynaklarla ve maddi ihtiyacı nedeniyle yazmak zorunda olduğu makaleyi göstermek istemediğini ifade etmesi bu sorumluluğun bir ifadesi olarak okunabilir. Dahası, dönemsel farklılıklar mevcut olsa da posta masrafları; bilimsel seyahatler ya da alınması gereken kitaplar ve yaşam masrafları beraber düşünüldüğünde önemli bir maliyet kalemi olarak ortaya çıkmaktadır. Alim mektupları, bu önemli maliyet kalemine rağmen iki bilim insanı arasındaki paylaşma arzusunun ne denli güçlü olabildiğinin ve entelektüel sorumluluk hissinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Sözü edilen sorumluluk ve anlatımın buradan hareketle güçlenen doğrudanlığı, bir yanıyla da alim mektuplarını, ilk olarak alıcının çevresi ve devamında genel okuyucu için çekici kılmaktadır. Zira yalnızca alıcısına hitaben yazılan ve bu haliyle de alıcısına karşı bir sorumlulukla kaleme alınan bu mektuplar hem biçim hem de içerik bakımından ilgi ve merak uyandıran bir nitelik arz etmektedir. Nitekim alıcı tarafından açıldıktan sonra alim mektupları yalnızca cevaplanıp arşivlenmekle kalmıyor, aynı zamanda kopyalanabiliyor, elden ele dolaşabiliyor, iletilebiliyor veya basılabiliyordu (Wallnig, 2020, s. 472). Böylelikle yayılmaya ve giderek kitleselleşmeye başlayarak yalnızca alıcısının değil, farklı ve esasen hitap bakımından muhatap alınmayan okurun da gözlerine açık hale geliyordu.

Bu niteliği ile alim mektupları hem entelektüeller hem de genel okur nezdinde bir heyecan yaratabilmektedir. Habermas, 2015 yılında Adorno-Scholem mektuplaşması için “Holokost’tan sonra, Alman-Musevi düşünce tarihinin yıldızının parladığı bir an” diye yazarken söz konusu heyecanı işaret eder (Habermas, 2015). Zira bu mektuplaşmalar, entelektüel paylaşım, tartışma ve kavgalar kadar insani kaygıları ve iletişimin zaman içerisindeki değişimini görebilme imkânını vermektedir. Hannah Arendt’in Karl Jaspers ve Martin Heidegger ile ve Heidegger ile Jaspers’in mektuplaşmaları, sözü edilen kaygılar ve iletişimin nesnel koşullar çerçevesinde nasıl biçimlendiğinin görüldüğü ilgi çekici mektuplaşmalardır. Mektuplar, Jaspers ile Heidegger’in giderek birbirlerinden felsefi anlamda nasıl uzaklaştıklarını ve Arendt’in savaş sonrasında iki hocasını barıştırma çabasını göstermektedir (Örnek, 2020, s. 12). Böylesi bir imkân siyasal teori alanında yapılan çalışmalar kadar genel okuyucu için de oldukça önemlidir zira siyasal düşünceler tarihi bakımından oldukça önemli üç düşünürün hem felsefi ve siyasi tutum ve farklılıkları ile bunların zaman içerisindeki değişimleri, hem de insani kaygıları çerçevesinde yapıp ettikleri bu mektuplar vasıtasıyla görülebilmektedir.

Sözü edilen imkân alim mektuplarının şimdiye kadar ortaya konmaya çalışılan niteliklerinin bir sonucudur. Bu çerçevede alim mektupları, düşünce tarihinin yalnızca “büyük eserler” üzerinden değil, bu eserlerin ardındaki kırılan, çoğu zaman belirsizliklerle dolu üretim süreçleri üzerinden okunmasına imkân tanımaktadır. Düşüncenin maddi koşullarla, kişisel ilişkilerle ve tarihsel zorunluluklarla kurduğu bu çok katmanlı ilişki, alim mektuplarında açıklıkla izlenebilir hale gelmektedir. Bu nedenle bu mektuplar hem düşünce tarihinin yazımı hem de tarihsel bağlamın kavramsallaştırılması bakımından vazgeçilmez bir kaynak türü olarak ele alınmalıdır.

Ayrıca sürgün, yerinden edilme ve zorunlu göç gibi deneyimler, alim mektuplarının içeriğini belirleyen en güçlü tarihsel kırılma anlarından bazılarını oluşturmaktadır. Bu deneyimler, maddi koşulları olduğu kadar düşünürlerin entelektüel yönelimlerini, ilgi alanlarını ve yazma biçimlerini de derinden etkilemektedir. Alim mektupları bu açıdan, sürgünün düşünce üzerindeki etkilerini, teorik metinlerde çoğu zaman örtük kalan yönleriyle açığa çıkarabilmektedir. Benjamin’in yukarıda yer verilen mektuplarında görülen ironi, kırılma ve zorunluluk duygusu, sürgünün yalnızca bir mekân değişikliği değil, düşünsel üretimin ritmini ve tonunu da dönüştüren bir deneyim olduğunu göstermektedir. Bu nedenle göçmenlik ve sürgün olgularının, alim mektuplarında sıklıkla karşılaşılan önemli bir izlek olduğu vurgulanmalıdır.

Bertolt Brecht, Paris’te 1937 yılında yazdığı Göçmen Tabiri Üzerine başlıklı şiirinde, göçmenliğe ilişkin kavramsal geçişkenliği ortaya koyarak bir vaatte bulunur:

Bize verilen bu adı hep yadırgadım: Göçmenler. / Göç edenler demektir bu. Ama biz / Kendi özgür kararımızla seçerek başka bir ülkeyi / Göç etmiş değiliz. / [...] Ama kaçtık. Yerinden edilmişleriz biz, sürgünleriz. Ve bir yurt değil, sürgün olmalı bizi kabul eden ülke. / [...] Hiçbirimiz burada kalacak değiliz ama. / Son söz henüz söylenmedi (Brecht, 1967, s. 718).

Bu dizelerde dikkat çekici olan, Brecht’in yalnızca bir kavram eleştirisi sunması değil, aynı zamanda kavramın deneyimi nasıl örttüğüne dair bir farkındalık üretmesidir. “Göçmen” sözcüğünün çağrıştırdığı gönüllülük, hareketlilik ve hatta seçme özgürlüğü,

burada bilinçli bir biçimde askıya alınmakta; bunun yerine zorunluluk, kopuş ve geçicilik deneyimi öne çıkarılmaktadır.

Brecht'in vaadi, birçok göçmen için düşünsel bir direnci ve bu dirençte ifadesini bulan, gerçekleşmeyen bir umudu ifade etmektedir. Ülkesinden ya da aidiyet hissettiği bir topluluktan, dolayısıyla bütünselliğinden koparılanların kendilerini adlandırırken farklı kavramlar kullanmaları ya da kavramsal geçişkenliğin üzerinde durmamaları anlaşılır bir durum olarak görülmelidir; kendileri için esas olanın deneyimleri olduğu ifade edilebilir. Bu bağlamda kavramlar, göçmenin yaşantısını açıklığa kavuşturmaktan ziyade, çoğu zaman bu yaşantının dışarıdan düzenlenmiş adlandırmaları olarak işlev görmektedir.

Özellikle 20. yüzyılda "emigration" olarak ifade edilen göç olgusunun, "sürgün"ün kavramsal çerçevesine yakınsayan "zorunlu göç" anlamında kullanıldığı ifade edilmektedir (Sander, 1938, s. VI). Örneğin Weimar Cumhuriyeti'nden, Nasyonal Sosyalistlerin iktidarı devralması ile 3. Reich'in ilk yıllarına kadar yaşanan entelektüel, sanatçı ve Yahudi göçü, bu niteliği haiz nüfus hareketleridir. Dolayısıyla, "Yahudi göçü", "entelektüel göç" ya da sadece "göç" olarak tanımlanan belirli bir topluluğa göndermede bulunur ve bu yönüyle kolektif bir deneyimi temsil eder (Lorenz, 2020, s. 646). Tam da bu nedenle bir alim, kelimenin bu anlamıyla göçmen niteliğini de taşıyabilmekte; alim mektubu ise göçmenlik deneyimi ile kesişimsel bir küme içerisinde yer alabilmektedir. Alim mektubu özellikleri taşıyan bir mektup, yukarıda anılan biçimiyle bir göç -zorunlu göç demek yanlış olmayacaktır- hareketi dahilinde yazıldığında göç izleği kendini belirgin şekilde gösterecektir.

Ernst Cassirer 1945 yılında, 1933'te Almanya'yı zorunlu şekilde terk edişyle başlayan göçmenliğinin son durağı olan New York'ta, ölümünden hemen önce kendisiyle ilgili şöyle yazar: "Uzun akademik hayatıma dönüp baktığımda, onu uzun bir Odysseia saymalıyım. Bu bir nevi hac gibiydi" (Bottin, 1992, s. 79). Cassirer'in göçmenliğini bir Odysseia olarak adlandırması, sürgünü yalnızca mekânsal bir kopuş olarak değil, zamansal olarak uzamış ve geriye dönük anlamlandırmaya açık bir deneyim olarak kavradığını göstermektedir. Cassirer'in bu veciz ifadesi, akademik hayatına göçmenlik deneyimi üzerinden bakan ve onu bir Odysseia olarak tarifleyen bir alimin, göçmenliğinin son durağında düşünsel bir muhasebesi olarak sözü edilen kesişim alanına örnek teşkil eder. Bu muhasebe, göçmenliğin ancak belli bir zamansal mesafe alındığında anlatılabilir ve kavranabilir hale geldiğine de işaret etmektedir. Alim mektuplarının bir entelektüel faaliyete dair doğrudanlığı ile göçmenlik deneyiminin öznesi tarafından ele alınışı bu bakımdan önem arz etmektedir.

6. Sonuç Yerine: Alim Mektuplarına Yönelik Bir Perspektif

Bu noktaya kadar sunulan çerçevede, kavramsal farklılıklar dikkate alındığında alim mektuplarının siyasal teori açısından taşıdığı önem, mektubun deneyim ile kavramsallaştırma arasındaki bağı üretim anında görünür kılmaktan ileri gelir. Bu metinler, yayımlanmak üzere yazılan eserlerin gerisinde kalan maddi ve siyasal basınçları, tereddütleri ve konjonktürel hesapları daha doğrudan kayda geçirerek, yazarın düşünsel hattını izlemede kurucu bir kaynak işlevi görür. Bu kaynak değeri, özellikle belirsizlik ve zaman baskısı altında yazıldıklarında daha da belirginleşir; çünkü kriz anları, düşüncenin ertelenmeden ve çoğu zaman henüz sistematik bir bütünlük kazanmamış hâliyle dışavurulduğu tarihsel eşiklerdir.

Bu makale, alim mektuplarını bu nedenle yalnızca tamamlayıcı belgeler olarak değil, tarihsel bağlamsallaştırmayı derinleştiren başlı başına bir inceleme nesnesi olarak ele alan bir perspektif önermektedir. Mektuplar, düşüncenin hangi kırılmalar, süreklilikler ve zorunluluklar altında üretildiğini izlenebilir kılarken, aynı zamanda "külliyyat"ın sınırlarının nasıl çizileceğine dair editoryal kararların metodolojik ve etik sonuçlarını da görünür hâle getirir. Bununla birlikte, mektupların arşiv dolaşımı ve günümüze ulaşması eşitsiz bir süreçte işaret eder; kayıp, sansür, seçkici yayın pratikleri ve editoryal müdahaleler hem temsil sorunları üretir hem de okuma stratejisinin kaynak eleştirisiyle

birlikte kurulmasını zorunlu kılar. Makalenin önerdiği perspektif, bu sınırlılıklara karşı da duyarlı olmalı ve bütünlüklü bir incelemenin imkânını aramalıdır.

Kaynakça

- Bottin, A. (1992). *Enge zeit: Spuren vertriebener und verfolgter der Hamburger Universität*. Berlin: D. Reimer Verlag.
- Brecht, B. (1967). Svendborger Gedichte. E. Hauptmann (Ed.), *Gesammelte werke* (Bd. 9, Gedichte 2, s. 718). Frankfurt am Mein: Suhrkamp.
- Budde, G. (2020). Geschichtswissenschaft. M. I. Matthews-Schlinzig, J. Schuster, G. Steinbrink & J. Strobel (Eds.), *Handbuch Brief: Von der frühen Neuzeit bis zur Gegenwart* (ss. 61–80). Berlin: De Gruyter.
- Cambridge University Press. (t.y.). Classical in Cambridge Dictionary. (23.01.2025). <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/classical>
- Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache. (t.y.). Brief. (23.01.2025). <https://www.dwds.de/wb/Brief>
- Earle, M. (2016). *Epistolary selves: Letters and letter writers, 1600–1945*. Abington, Oxon: Routledge.
- Eilenberger, W. (2023). *Büyüccüler çağı: Felsefenin ihtişamı on yılı 1919-1929*. (Ali Nalbant, Çev.). İstanbul: Kolektif Kitap.
- Habermas, J. (2015, 9 Nisan). Theodor W. Adorno und Gershom Scholem: Eine Freundschaft im Briefwechsel. Die Zeit. <https://www.zeit.de/2015/15/theodor-w-adorno-gershom-scholem-freundschaft-briefwechsel>
- İlhan, A. (2020). Eser ve yazar birbirlerinden ne kadar sorumludur? *Birikim*. (10.02.2025). <https://birikimdergisi.com/guncel/10383/eser-ve-yazar-birbirlerinden-ne-kadar-sorumludur>
- Kardeş, E. (2017). *Schmitt'le birlikte Schmitt'e karşı: Politik felsefe açısından Carl Schmitt ve düşüncesi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Kipling, R. (1986). *How the first letter was written*. London: Macmillan Children's Books.
- Koselleck, R. (2000). Kritik ve kriz: Aydınlanmanın siyasal mantığı (H. Tüzün & T. Bora, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Lange, H. (1957). *Briefe: Was ich hier geliebt* (E. Beckmann, Ed.). Tübingen: Wunderlich.
- Lorenz, A. (2020). Exilbrief im 19. bis 21. Jahrhundert. In M. I. Matthews-Schlinzig, J. Schuster, G. Steinbrink & J. Strobel (Eds.), *Handbuch Brief: Von der Frühen Neuzeit bis zur Gegenwart* (ss. 646–660). Berlin: De Gruyter.
- Marx, K., & Engels, F. (1974). *Marx/Engels: Briefe Januar 1860–September 1864* (Werke, Band 30). Berlin: Dietz Verlag.
- Mettin, M. (2015). Besprechung zu Theodor W. Adorno und Gershom Scholem: Briefwechsel 1939–1969. *Zeitschrift für Philosophische Literatur*, 3(3), 13–22. <https://doi.org/10.21827/zfphl.3.3.35367>
- Münkler, H. (2005, 7 Nisan). Erkenntnis wächst an den Rändern. Die Welt. <https://www.welt.de/print-welt/article583822/Erkenntnis-waechst-an-den-Raendern.html>
- Naci, F. (2002). *Türk romanında ölçüt sorunu: Eleştiri günlüğü I (1980–1986)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Nişanyan, S. (t.y.). Külliyyat. Nişanyan Sözlük. (13.02.2025). <https://www.nisanyansozluk.com/kelime/k%C3%BCllyat>
- Nişanyan, S. (t.y.). Mektup. Nişanyan Sözlük. (13.02.2025). <https://www.nisanyansozluk.com/kelime/mektup>
- Örnek, Y. (2020). *Mektuplardaki felsefe: Arendt–Jaspers–Heidegger*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Said, E. W. (2016). *Kış ruhu*. (T. Birkan, Çev.). İstanbul: Metis.
- Sander, W. (1938). Vorwort zu den Briefen. In Emigrantenbriefe aus fünf Erdteilen (ss. V–VII). Sozialdemokratische Flüchtlingshilfe.
- Scholem, G. (Ed.). (2018). *Walter Benjamin–Gershom Scholem: Mektuplaşmalar (1932–1940)* (S. Yenyol, Çev.). İstanbul: Kolektif Kitap.
- Sunar, L. (2023, 15 Haziran). Mektuplardaki Weber: Bir sosyoloğun dünyasına yolculuk. İlke Analiz. <https://www.ilkeanaliz.net/2023/06/15/mektuplardaki-weber-bir-sosyologun-dunyasina-yolculuk/>
- Taşdelen, V. (2006). Felsefi bir söylem biçimi olarak mektup. *Hece*, (114–116), 76–91.
- Türk Dil Kurumu. (t.y.). Külliyyat. Güncel Türkçe Sözlük. (19.02.2025). <https://sozluk.gov.tr/>
- Türk Dil Kurumu. (t.y.). Mektup. Güncel Türkçe Sözlük. (09.02.2025). <https://sozluk.gov.tr/>
- Türkiye Diyanet Vakfı. (t.y.). Külliyyat. Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. (19.02.2025). <https://islamansiklopedisi.org.tr/kulliyat>

- Wallnig, T. (2020). Gelehrtenbriefe. M. I. Matthews-Schlinzig, J. Schuster, G. Steinbrink & J. Strobel (Eds.), *Handbuch Brief: Von der Frühen Neuzeit bis zur Gegenwart* (ss. 471–483). Berlin: De Gruyter.
- Wood, A. W. (1990). *Hegel's ethical thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wood, E. M. (2017). *Yurttaşlardan lordlara: Eskiçağdan Ortaçağa Batı siyasal düşüncesinin toplumsal tarihi* (O. Köymen, Çev.). İstanbul: Yordam Kitap.
- Yıldız, O. A. (2019). Mektup, hatıra ve benzeri yazıların kişilik hakkı kapsamında korunması. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 25(1), 450–470. <https://doi.org/10.33433/maruhad.583762>

Çıkar Çatışması: Yoktur.

Finansal Destek: Yoktur.

Etik Onay: Yoktur.

Yazar Katkısı: Deniz GÜRSOY (%100),

Conflict of Interest: None.

Funding: None.

Ethical Approval: None.

Author Contributions: Deniz GÜRSOY (100%)

Letters and Historical Context: Reconsidering the Meaning of Scholarly Correspondence for Political Theory

Extended Abstract

Deniz Gürsoy

This article reconsiders the political-theoretical value of letters by treating scholarly correspondence not as an auxiliary archive to be consulted after the “real” texts, but as a distinct genre through which the historical conditions of theorizing become legible. The argument proceeds from a simple yet consequential premise: political theory does not emerge in a vacuum of pure concepts. Its key categories, sovereignty, legitimacy, authority, crisis, and order, are forged and refashioned under historically specific pressures. When such pressures are reduced to a mere “background,” interpretation risks either anachronism, by projecting later categories backward, or abstraction, by treating concepts as detachable from the social relations that make them intelligible. Historical contextualization, in this sense, is not an optional supplement but an epistemic requirement for grasping how theory is produced.

The article’s intervention is to specify why letters, and especially scholarly letters, intensify this requirement while also offering a privileged route for fulfilling it. Published theoretical works typically bear traces of their time, yet they do so through conventions that stabilize and often sanitize their relation to conjuncture: rhetorical closure, systematic organization, public-facing argumentation, and the anticipatory discipline of writing for an indeterminate readership. Letters, by contrast, are shaped by different conventions. They are addressed to a particular recipient, unfold within ongoing relational histories, and often register urgency, contingency, and vulnerability. They also frequently contain meta-comments on the very process of writing, researching, publishing, and surviving. For this reason, letters tend to disclose not only what a thinker claims, but how the act of thinking is constrained, redirected, or accelerated by the pressures of a given historical moment.

Methodologically, the article advances two linked claims. First, scholarly correspondence should be treated as a source for reconstructing the conditions of possibility of theoretical production rather than merely as biographical decoration. The key question is not whether letters reveal a thinker’s “true intentions” in any naïve sense, but whether they expose the practical and institutional mechanisms that shape conceptual work: access to libraries and archives, the politics of journals and publishers, the economics of academic labor, the costs of communication, and the reputational economies of intellectual communities. These mechanisms often remain implicit in published works but become explicit in letters, because correspondents report them as obstacles, strategies, dependencies, or ironies that must be managed in real time.

Second, the article frames the problem of the corpus (*külliyat*), which is what belongs to a thinker’s oeuvre, as a methodological and ethical threshold. Decisions about including or excluding letters, diaries, marginalia, or memoirs are not neutral editorial matters. They are normative choices about what counts as authoritative thought. If only published works are treated as legitimate, theoretical production is retrospectively purified: it appears as a sequence of finished arguments rather than a process marked by hesitation, revision, dependency, and occasional compromise. Conversely, including letters can disrupt celebratory or overly coherent portraits of “theorists” by revealing the fractures, negotiations, and conjunctural calculations behind canonical positions. The point is not to moralize the author, but to situate the author as a historical agent embedded in networks, institutions, and constraints.

The article develops these claims by analyzing the letter as a genre along three axes: address, publicity, and temporality. Along the axis of address, the letter is defined by interpersonal relationality. Even when it contains highly abstract theoretical claims, it speaks to someone rather than to an imagined public. This interpersonal regime of address produces a distinct tone: a mixture of candor and responsibility. Correspondents feel accountable to the recipient’s competence and judgment; as a result, they often omit explanatory scaffolding required for general readers while offering sharper, more direct formulations of what they take to be at stake. This feature makes letters especially valuable to later readers, but it also demands interpretive caution, since the shared assumptions of a specific intellectual milieu can render them elliptical, coded, or misleading when removed from their original exchange.

Along the axis of publicity, scholarly correspondence often generates a semi-private public sphere. Letters are “private” insofar as they are addressed to particular individuals and shaped by relational trust. Yet they also circulate beyond the initial recipient: they are copied, shared, archived, edited, and eventually published. The article argues that this semi-private publicity is not merely a later afterlife of letters; it is part of their social function. Correspondence constitutes and reproduces intellectual communities by establishing who can speak to whom, on what terms, and with what expectations. In doing so, it accelerates conceptual circulation: ideas are tested, contested, refined, and sometimes

abandoned long before they appear in print. Scholarly letters can thus be read as infrastructures of theorizing communicative channels through which concepts travel, mutate, and acquire strategic force.

Along the axis of temporality, letters make visible the processual character of theoretical production. Because they are written under time pressure and often in response to events, they capture thought in motion: provisional claims, shifting emphases, emergent problem framings, and unfinished judgments. This temporal quality becomes especially pronounced in periods of crisis. The article treats these periods of crisis not simply as political dysfunction but as historical pressure that forces conceptual reconfiguration. Letters written under crisis conditions frequently display the urgency of naming, diagnosing, and reorienting categories before systematic synthesis becomes possible. In this sense, scholarly correspondence can serve as a diagnostic archive for the relationship between crisis and critique, showing how experiences of instability generate modes of critical reasoning that exceed the conventions of standard academic genres.

The article further argues that exile and forced migration constitute a privileged site for observing these dynamics. Exile is not merely geographical displacement; it reorganizes the material ecology of thinking. It changes what texts are accessible, what languages are available for scholarly work, what networks remain intact, and what forms of livelihood can be sustained. Under such conditions, letters often become lifelines: they secure resources, maintain intellectual belonging, and negotiate publication opportunities across dispersed institutions. They also register a distinctive mixture of irony, exhaustion, and fragility, as displaced scholars confront the mismatch between the demands of intellectual production and the scarcity of means. By foregrounding these features, the article suggests that scholarly correspondence functions as a conceptual laboratory in exile, not because it is more “authentic,” but because it compels theorists to articulate, with unusual clarity, the link between lived pressure and conceptual framing.

Finally, the article addresses two limitations that accompany the use of letters as sources. First, preservation is uneven: correspondence can be lost through accident, censorship, war, or deliberate destruction, producing archival asymmetries that shape what can be known and whose voices remain legible. Second, their publication introduces editorial, ethical, and legal interventions: names may be anonymized, passages removed, and selections curated in ways that alter tone, emphasis, and evidentiary weight. These limitations do not cancel the value of letters, but they do require interpretive reflexivity. Scholarly correspondence is not a transparent window into the past; it is a historically situated practice whose material transmission and editorial mediation are themselves part of the historical story.

In conclusion, the article proposes a shift in political-theoretical methodology: letters should be treated not as supplementary anecdotes, but as sources that disclose the social, material, and historical conditions through which political theory becomes possible. By analyzing interpersonal relationality, semi-private publicity, and processual temporality, especially under conditions of crisis, exile, and forced migration, the article argues that scholarly correspondence enables a richer contextualization of concepts and a more historically responsible reading of canonical thinkers.